

Техніка і обладнання для АПК: дослідження, експертиза, прогноз розвитку

УДК 631.3:658.562.001.4

Кравчук В., д-р техн. наук. проф., чл.-кор. НААН України, Цема Т., завідувач відділу (УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого)

Нові вимоги до виробництва та введення в обіг сільськогосподарської техніки

Досліджено європейську практику технічного регулювання нехарчової продукції та проаналізовано шляхи реформування системи технічного регулювання в Україні стосовно допуску на ринок тракторів та сільськогосподарської техніки. Сформульовано завдання, які стоять перед виробниками тракторів та сільськогосподарської техніки в зв'язку з введенням нового виду нормативно-правового регулювання – технічних регламентів.

Висвітлено контролювальні функції Мінагрополітики та консультативно-методичні УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого в цьому процесі.

Ключові слова: технічне регулювання, трактори, сільськогосподарська техніка, технічні регламенти, оцінювання відповідності, сертифікація, ринковий нагляд, митний контроль.

Вступ. З травня 2008 р. Україна є членом Світової організації торгівлі (СОТ). Крім того, Україна також прагне інтегруватися в економічний простір Європейського Союзу, у тому числі – шляхом створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Як членство в СОТ, так і намагання створити спільний ринок з ЄС зобов'язує Україну поступово приводити свою практику технічного регулювання у відповідність до вимог і практик, що існують в Європейському Союзі. Підходи, що їх застосовують у сфері технічного регулювання в Європейському Союзі, відповідають вимогам Угоди

СОТ «Про технічні бар'єри в торгівлі», відповідно до якої країни беруть на себе зобов'язання уникати зайвих перешкод у торгівлі.

Саме тому сьогодні відбувається реформування системи технічного регулювання в Україні, яке здійснюється за такими напрямками:

- адаптація національного законодавства до європейського,
- гармонізація національної нормативної бази з міжнародною та європейською,
- введення нового виду нормативно-правового

регулювання-технічних регламентів, аналогічних директивам ЄС,

- організація державного ринкового нагляду (замість звичайного державного нагляду в сфері виробництва продукції).

Успішне виконання цих заходів сприятиме усуненню технічних бар'єрів та створенню зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Мета досліджень – ознайомитись з європейською практикою технічного регулювання нехарчової продукції та вивчити шляхи реформування системи технічного регулювання в Україні стосовно допуску на ринок тракторів і сільськогосподарської техніки.

Результати досліджень. В ЄС державний контроль зосереджений виключно на безпеці продукції. Встановлення вимог до нехарчової продукції та здійснення їх контролю залежить від ступеня ризиків, що становить та чи інша продукція. Продукція з низьким ступенем ризику взагалі не регулюється. Регулювання окремих видів продукції з середнім та високим ступенем ризику здійснюється шляхом встановлення щодо них основних обов'язкових вимог у Директивах ЄС. Для продукції, що становить певні підвищені рівні ризику для споживачів, у Європі запроваджено доринковий контроль за встановленими процедурами оцінювання відповідності або затвердження типу. Так, наприклад, Директивою 2003/37/ЄС передбачена процедура затвердження типу тракторів.

Якщо продукція, вироблена в країнах ЄС або в третій країні, розміщується на європейському ринку, вона повинна відповідати основним вимогам і має пройти всі процедури оцінювання відповідності, передбачені для цієї групи продукції у європейських Директивах. У залежності від ризику, пов'язаного з продукцією, оцінювання може базуватися на залученні виробника або ж незалежній третій стороні, так званого „нотифікованого органу”. Критерії, за якими виробник може зробити вибір тієї чи іншої процедури оцінювання відповідності, визначаються Директивами.

Відповідно до Директив виробник зобов'язаний розробити технічну документацію, яка містить всю необхідну інформацію для демонстрації відповідності продукції встановленим вимогам. Документація повинна охоплювати стадії розроблення, виготовлення та експлуатації продукції. Документація має бути викладена мовою, зрозумілою для нотифікованого органу, для того, щоб він міг належним чином виконати процедури оцінювання відповідності.

Виробник або його уповноважений представник в ЄС повинен скласти декларацію відповідності ЄС для розміщення продукції на ринку. Декларація відповідності ЄС має містити посилання на всі Директиви, згідно з якими її було складено. Має бути забезпечена чітка ідентифікація виробника, уповноваженого представника (якщо такий був призначений) та нотифікованого органу (якщо такий залучався до проведення процедур оцінювання відповідності). Декларація повинна дозволяти ідентифікувати продукцію і, якщо це необхідно, містити посилання на гармонізовані стандарти або інші використані нормативні документи. Але в цілому вимоги до змісту декларації відповідності ЄС встановлюються окремо у кожній Директиві щодо відповідності продукції. У залежності від проце-

дури декларація відповідності ЄС повинна або підтверджувати, що продукція відповідає основним вимогам відповідних Директив, або – типу, щодо якого був виданий сертифікат перевірки (затвердження) типу, та задовольняє основні вимоги відповідних Директив. Декларація відповідності має бути підписана виробником або його уповноваженим представником.

Основні вимоги Директив визначають результати, яких слід досягти, або небезпеки, які необхідно взяти до уваги. Втім, вони не передбачають технічних рішень для досягнення цих цілей, що це дозволяє виробникам вибирати спосіб досягнення відповідності цим вимогам та адаптувати розроблення продукції до вимог технічного прогресу.

Детальні технічні характеристики продукції, що відображають основні вимоги, викладені в гармонізованих стандартах під кожну Директиву. Застосування гармонізованих стандартів залишається добровільним, і виробники мають право вільно обирати будь-яке інше технічне рішення, що забезпечує дотримання необхідних вимог.

Використання гармонізованих стандартів є добровільним, але якщо гармонізовані стандарти застосовуються, виробник отримує „презупцію відповідності” тим основним вимогам, які покриваються дією цього стандарту. Однак, якщо виробник вирішить не використовувати гармонізований стандарт та застосує інші способи за своїм вибором, він зобов'язаний надати докази відповідності своєї продукції основним вимогам. Те ж саме слід зробити, якщо виробник використовує лише частину гармонізованого стандарту. У цьому випадку принцип презупції відповідності існує лише в тій мірі, в якій був використаний даний стандарт і охоплені основні вимоги відповідної Директиви.

Якщо потенційні небезпеки продукції охоплюються основними вимогами різних Директив, які доповнюють одна одну, розміщення на ринку і введення в обіг продукції можливі лише після оцінювання відповідності згідно з усіма належними Директивами і якщо продукція відповідає вимогам усіх цих Директив.

Таким чином, виробник сільськогосподарської техніки в ЄС несе відповідальність за:

- розроблення і виробництво продукції з додержанням відповідних основних вимог Директив;
- проведення процедур з оцінювання відповідності, які встановлені Директивами;
- нанесення знака відповідності СЕ на продукцію;
- збір та збереження технічної документації;
- складання декларації про відповідність.

Оскільки контроль з боку держави на стадії до розміщення продукції на ринку скорочений до мінімуму, важливою складовою забезпечення продукції є здійснення нагляду за нею на ринку (державного ринкового нагляду), тобто на складах, у торговельних мережах, на ярмарках чи у місцях монтажу та введення продукції в експлуатацію. Цей нагляд здійснюють виключно органи державної влади.

Органи ринкового нагляду, за необхідності, повинні вживати заходів для забезпечення приведення продукції у відповідність до Директив ЄС. Ринковий нагляд також допомагає в усуненні недобросовісної конкуренції. На вимогу органів ринкового нагляду виробник

Рис. 1 – Українська практика технічного регулювання

або імпортер, який відповідає за розміщення продукції на ринку, повинен надавати їм копію декларації відповідності, а також технічну документацію на продукцію.

Розглянемо практику технічного регулювання, яка існує на сьогодні в Україні (рис. 1).

Відповідно до Декрету КМУ «Про стандартизацію і сертифікацію» та наказу Держспоживстандарту від 01.02.2005 р. № 28 «Про затвердження Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні» (розділи 11, 22 Переліку) трактори малогабаритні тяглових класів потужністю до 18 кВт та певні види сільськогосподарської техніки по восьми групах машин підлягають обов'язковій сертифікації, яка здійснюється виключно в державній системі сертифікації.

Мета сертифікації – запобігання реалізації продукції, небезпечної для життя, здоров'я та майна громадян і навколишнього природного середовища; сприяння споживачеві в компетентному виборі продукції. Одночасно зазначимо, що такі небезпечні машини, як трактори потужністю більше 18 кВт – не підлягають обов'язковій сертифікації і практично вільно вводяться в обіг на території України.

Відповідно до Закону України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» сьогодні здійснюється **перехід від сертифікації до оцінювання відповідності** вимогам технічних регламентів. В Україні введено новий вид нормативно-правового регулювання – **Технічні регламенти** (аналогі Європейських Директив). Переважна більшість Технічних регламентів розроблена на основі відповідних Європейських Директив. **Дотримання вимог Технічних регламентів є обов'язковим** як для виробників вітчизняної техніки, так і постачальників техніки іноземного виробництва.

Метою розроблення і застосування Технічних регламентів є захист життя та здоров'я людини, тварин, рос-

лин, національної безпеки, охорони довкілля та природних ресурсів, запобігання недобросовісній практиці.

Документами, що підтверджують відповідність продукції вимогам Технічних регламентів, є декларація про відповідність та/або сертифікат відповідності (сертифікат відповідності затвердженому типу). Виробник продукції складає декларацію про відповідність щодо всіх уведених в обіг товарів, які є об'єктами Технічних регламентів, або отримує в органі з оцінювання відповідності сертифікат відповідності (сертифікат відповідності затвердженому типу), якщо така процедура передбачена Технічним регламентом, для підтвердження відповідності.

Для засвідчення відповідності продукції Технічним регламентам застосовується Національний знак відповідності (рис. 2). У випадку оцінювання відповідності продукції, що є об'єктом Технічних регламентів, призначеним органом оцінювання відповідності, до Національного

знака відповідності додається ідентифікаційний код цього органу.

Сьогодні в Україні відповідними постановами КМУ затверджено п'ять Технічних регламентів, дія яких поширюється на трактори та сільськогосподарську техніку (таблиця).

Перші три Технічні регламенти поширюються на загальне машинобудування, в т. ч. і на сільгоспмашинобудування, останні два стосуються тракторів та сільськогосподарської техніки.

Передбачається поступовий (протягом 2-3 років) перехід тракторів та сільськогосподарської техніки під дію спеціальних Технічних регламентів (рис. 3).

Таким чином, основні вимоги, яким повинні відповідати трактори та сільськогосподарська техніка, що вводиться в обіг, містяться в Технічних регламентах (таблиця). Під кожний із перших трьох Технічних регламентів опубліковано переліки гармонізованих стандартів, які у разі добровільного застосування виробником є доказом відповідності продукції вимогам Технічних регламентів. Такі переліки затверджені наказами Держспоживстандарту (тепер Мінекономрозвитку) і публікуються в Інформаційних покажчиках стандартів (ІПСИ).

Тобто тепер виробник повинен впевнитися сам і мати відповідні докази (наприклад, протокол випробувань), що його продукція відповідає вимогам Технічних регламентів, дія яких поширюється на його продукцію. Це можна зробити шляхом доведення відповідності продукції гармонізованим стандартам, які входять до Переліку під даний Технічний регламент або обрати інший шлях і надати відповідні докази. Виробник вільно обирає той чи інший шлях. Більшість виробників

Рис. 2 – Зображення національного знака відповідності

Інформація про Технічні регламенти, дія яких поширюється на трактори та сільськогосподарську техніку

Назва ТР	Нормативно-правовий акт, яким затверджено ТР	Сфера відповідальності (вид продукції)	Період добровільного застосування	Період обов'язкового застосування
Технічний регламент безпеки машин та устаткування (чинний до 12.08.2013 року)	Постанова КМУ від 12.10.2010 № 933	Машини та устаткування	2010-2011 рр.	з 01.01. 2012 р.
Технічний регламент безпеки машин (набирає чинності з 12.08.2013 року)	Постанова КМУ від 30 січня 2013 р. N 62			з 12.08.2013 р.
Технічний регламент безпеки низьковольтного електричного обладнання (зі змінами, затвердженими постановою КМУ від 29.08.2012 № 810)	Постанова КМУ від 29.10.2009 № 1149	Низьковольтне електричне обладнання	2010-2011 рр.	з 01.01. 2012 р.
Технічний регламент з електромагнітної сумісності обладнання (зі змінами, затвердженими постановою КМУ від 20.06.2012 № 631)	Постанова КМУ від 29.07.2009 № 785	Обладнання	2009 рік	з 01.01.2010 р.
Технічний регламент затвердження типу сільськогосподарських та лісгосподарських тракторів, їх причепів і змінних причіпних машин, систем, складових частин та окремих технічних вузлів	Постанова КМУ від 28.12.2011 № 1367	Сільськогосподарські та лісгосподарські трактори, причепи, причіпні машини, їх системи, складові частини та технічні вузли	2013-2015 рр.	з 01.01.2016 р.
Технічний регламент щодо складових частин і характеристик колісних сільськогосподарських тракторів	Постанова КМУ від 28.12.2011 № 1368	Колісні сільськогосподарські та лісгосподарські трактори	2013-2015 рр.	з 01.01.2016 р.

обирають шлях доведення відповідності продукції вимогам гармонізованих стандартів.

Практично вся відповідальність за виробництво відповідної продукції покладається на виробника, контроль з боку держави на етапі виробництва сільськогосподарської техніки мінімізовано. Проте планується посилити державний ринковий нагляд, який здійснюється з метою контролю за додержанням виробниками та постачальниками вимог Технічних регламентів. Законодавчо ці питання регламентовано в Законі України "Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції".

Нагляд за нехарчовою продукцією, в т.ч. сільськогосподарською технікою здійснюватиметься шляхом проведення перевірок на складах та у торговельній мережі. Виробників перевірятимуть лише у разі виявлення на ринку невідповідної продукції.

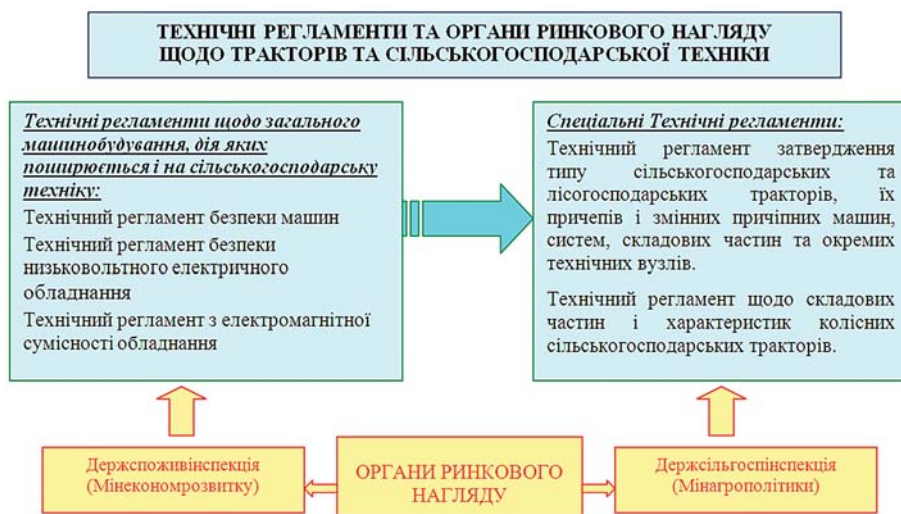

Рис. 3 – Технічні регламенти та органи ринкового нагляду щодо тракторів та сільськогосподарської техніки

Комплекс заходів, що можуть вживатися до невідповідної продукції (серед яких приведення продукції у відповідність, тимчасова та постійна заборона продукції, вилучення продукції з обігу та її відкликання від споживачів, інформування споживачів та інших розповсюджувачів про продукцію, яка становить серйозний ризик або є небезпечною; гнучка система штрафних санкцій), спрямований на забезпечення відповідності продукції вимогам Технічних регламентів та перешкоджання недоброякісній конкуренції.

Під час прийняття рішення стосовно того чи іншого заходу передбачена процедура консультації з виробником продукції та

розгляду технічної документації (доказів перевірки виробником безпечності продукції, серед яких вагоме місце займає протокол випробувань з оцінювання відповідності продукції вимогам Технічних регламентів).

Постановою КМУ від 1 червня 2011 р. № 573 «Про затвердження переліку органів державного ринкового нагляду та сфер їх відповідальності» визначено, що додержання вимог перших трьох Технічних регламентів (таблиця) повинні контролювати територіальні органи Держспоживінспекції, останніх двох – територіальні органи Держсільгоспінспекції (рис. 3). Але сьогодні система ринкового нагляду ще не працює на належному рівні.

Крім того, здійснюється митний контроль імпортованої сільськогосподарської техніки на відповідність вимогам Технічних регламентів. Перелік товарів, які під час переміщення через митний кордон України підлягають оцінюванню відповідності згідно з вимогами Технічних регламентів, визначено постановою КМУ від 21 травня 2012 р. № 436 «Про затвердження переліків товарів, на які встановлено обмеження щодо переміщення через митний кордон України» (рис. 1).

Висновки. Таким чином, перехід до оцінювання відповідності вимогам Технічних регламентів з одного боку характеризуються високим ступенем свободи, але в той же час – високим ступенем відповідальності, яка покладається на виробника або його уповноваженого представника щодо розміщення безпечної продукції на ринку. При цьому виробник звільнюється від державної опіки в питаннях якості продукції. Якість продукції регулюється у сфері відносин між виробником і споживачем.

Питаннями якості продукції тракторів та сільськогосподарської техніки також займається Мінагрополітики. Починаючи з 2010 року Мінагрополітики формує інформаційну базу даних щодо їх споживчих властивостей – Державний реєстр технічних засобів для агропромислового комплексу України. Сьогодні Реєстр містить інформацію щодо споживчих властивостей близько 400 найменувань технічних засобів, випробуваних в природно-кліматичних умовах України. Ця інформація в першу чергу спрямована на покупців техніки і розміщена у вільному доступі на сайтах Мінагрополітики та Міжнародного інформаційно-маркетингового центру (www.agrotechnika-ukr.com.ua).

До введення машини в обіг та/або в експлуатацію виробнику або його уповноваженому представнику необхідно:

- забезпечити відповідність машини вимогам щодо збереження здоров'я і безпеки, зазначеним у Технічних регламентах (провести оцінювання ризиків з метою визначення вимог щодо охорони здоров'я та безпеки, результати якого повинні бути враховані під час розроблення та вироблення машини);
- підготувати необхідну технічну документацію (технічний файл), передбачену Технічним регламентом, зокрема інструкції, протоколи випробувань та забезпечити доступ до неї;
- провести відповідні процедури з метою оцінки відповідності згідно з Технічним регламентом;
- скласти декларацію про відповідність;
- нанести національний знак відповідності.

Тобто, саме виробник несе відповідальність за розроблення і виробництво продукції з додержанням вимог Технічних регламентів; збір та збереження технічної документації; проведення процедур оцінювання відповідності, які встановлені Технічними регламентами; складання декларації про відповідність та нанесення національного знака відповідності.

Найважливіша проблема на шляху реформування системи технічного регулювання – неготовність вітчизняних машинобудівників до сприйняття нових підходів щодо забезпечення продукції, а саме:

- освоєння нових підходів щодо аналізу й оцінювання ризиків;
- застосування гармонізованих стандартів;
- оцінювання й підтвердження відповідності продукції вимогам Технічних регламентів;
- відсутність необхідної матеріально-технічної випробувальної бази.

УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого бачить своє завдання у тому, щоб допомогти виробникам тракторів і сільськогосподарської техніки освоїти нові підходи і має всі необхідні для цього ресурси. На базі УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого за наказом Мінагрополітики від 30 листопада 2012 р. № 744 створено консультативно-методичний центр з питань застосування Технічних регламентів щодо сільськогосподарських та лісогосподарських тракторів, їх причепів і змінних причіпних машин.

УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого готовий допомогти:

- ♦ Визначитись, під дію яких Технічних регламентів підпадає машина (обладнання), що Ви виготовляєте (постачаєте)
- ♦ Проаналізувати, які саме вимоги кожного Технічного регламенту поширюються на дану машину (обладнання)

- ♦ Опрацювати Переліки стандартів гармонізованих з вимогами Технічних регламентів та вибрати необхідні

- ♦ Ідентифікувати небезпеки та провести оцінювання ризиків щодо безпеки машини, оформити відповідну документацію щодо оцінювання ризиків

- ♦ Перевірити дотримання вимог стандартів, що поширюються на машину – провести випробування з метою оцінки відповідності вимогам Технічних регламентів, які можуть бути проведені одночасно з приймальними, періодичними випробуваннями бо окремо. Внести необхідні зміни до Настанов з експлуатування

- ♦ Підготувати комплект технічної документації (технічного файла) на машину, до якого як один із основних доказів відповідності входить протокол випробувань

- ♦ Виконати обстеження виробництва і скласти відповідний акт

- ♦ Вибрати схему підтвердження відповідності (ДП «УкрЦВТ» призначено органом з оцінювання відповідності вимогам Технічних регламентів)

- ♦ Скласти декларацію про відповідність машини вимогам, встановленим Технічним регламентом.

Список літератури

1. Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» від 01.12.2005 № 3164-IV.
2. Закон України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» від 02.12.2010 № 2735-VI.
3. Декрет КМУ «Про стандартизацію і сертифікацію» від 10.05.1993 № 46-93.
4. Постанова КМУ «Про затвердження переліку органів державного ринкового нагляду та сфер їх відповідальності» від 1 червня 2011 р. № 573.
5. ПОСТАНОВА КМУ «Про затвердження переліків товарів, на які встановлено обмеження щодо переміщення через митний кордон України» від 21 травня 2012 р. № 436.
6. Постанова КМУ «Про затвердження Технічного регламенту безпеки машин та устаткування» від 12.10.2010 № 933.
7. Постанова КМУ «Про затвердження Технічного регламенту безпеки машин» від 30 січня 2013 р. N 62.
8. Постанова КМУ «Про затвердження Технічного регламенту низьковольтного електричного обладнання» від 29.10.2009 № 1149.
9. Постанова КМУ «Про затвердження Технічного регламенту з електромагнітної сумісності обладнання» від 29.07.2009 № 785.
10. Постанова КМУ «Про затвердження Технічного регламенту затвердження типу сільськогосподарських та лісогосподарських тракторів, їх причепів і змінних причіпних машин, систем, складових частин та окремих технічних вузлів» від 28.12.2011 № 1367.
11. Постанова КМУ «Про затвердження Технічного регламенту щодо складових частин і характеристик колісних сільськогосподарських та лісогосподарських тракторів» від 28.12.2011 № 1368.
12. Йоахім Ламберт, під редакцією Сергія Береславського та Дмитра Луценка. Яким чином експортувати машини та механізми до Європейського Союзу. Настанови для українських виробників – К.: Технічна

допомога українській інфраструктурі якості. – 112 с .

13. Віткін Л., Луценко Д. Удосконалення державного ринкового нагляду за безпечністю нехарчової продукції відповідно до європейських підходів // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2012. – № 5(78). – С.18-25.

Аннотація. *Исследована европейская практика технического регулирования непродовольственной продукции, проанализированы пути реформирования системы технического регулирования в Украине, касающиеся производства и допуска на рынок тракторов и сельскохозяйственных машин. Сформулированы задачи, стоящие перед производителями тракторов и сельскохозяйственной техники в связи с введением нового вида нормативно-правового регулирования – Технических регламентов.*

Освещены контролирующие функции Минагрополитики и консультационно-методические УкрНИИПИТ им. Л. Погорелого в этом процессе.

Summary. *European practice of technical regulations of non-food products is studied and ways to reform the technical regulation system in Ukraine regarding admission tractors and agricultural machinery to the market is analyzed. The tasks faced by manufacturers of tractors and agricultural machinery due to introduction of a new normative and legal regulation - technical regulations are formulated. Supervisory functions of the Ministry of Agrarian Policy and consultative and methodical functions of L. Pogorilyy UkrNDIPVT in this process are highlighted.*

Стаття надійшла до редакції 13 серпня 2013 р.